

PYSSYJOVEN KYLÄSANAKIRJA

REINEN

5 ÅR

PYSSYJOVEN KYLÄSANAKIRJA

Dette er ikke en ordbok med tusenvis av oppslagsord. Dette er en ordbok som foreløpig bare er et lite hefte. Men det er tross alt bedre å ha en liten ordbok enn å ikke ha ordbøker. Og det er vel ingen grunn til å avslutte innsamlingsarbeidet som er så godt i gang.

Ord er verdt å ta vare på. Bare denne lille ordsamlingen viser at børselspråket er et rikt språk, med detaljerte betydninger på ord, og med flere varianter internt i bygda. Det er mange i Børselv som har vært med på å lage denne ordlista. Kvensk institutt ønsker å rette en stor takk til Agnes Hansen, Oddgeir Johansen, Anna og Agnar Johnsen, Vally Persen, Ottar Ratama og Solveig Samuelsen, som har brukt mye fritid og tålmodighet på dette prosjektet.

Det har vært både effektivt og artig å samle ord på treff og kafeer. Takk til foreningene Ruijan Kväänit Pyssyjokilaiset og Kapperi Pyssyjoventäijöjoukko for flotte arrangement i løpet av høsten 2007. Kanskje vi til våren kan møtes på tilsvarende treff som ordjakkaféen Ruijan Kväänit Pyssyjokilaiset arrangerte 3.11.2007.

Forhåpentligvis vil dette lille heftet være til hjelp og nytte for både dem som har kvensk som morsmål og for dem som ønsker å lære språket. En stor takk til alle i bygda som har vært med på å bidra med ord og til Børselv barnehage som har laget så flotte tegninger.

En riktig god jul til dere alle.

6.12.2007

Hilsen oss på instituttet

INNHOLDSFORTEGNELSE

En kort forklaring.....	4
1. LUONTO	
Marjaämpärissä.....	5
Mettässä.....	6
Mattoi.....	7
Mettä ja tunturi.....	9
Elläimii.....	11
2. MAAPRUUKI	
Kotielläimii.....	12
Kotielläinten hoito.....	14
Heinätyöt.....	16
Maito.....	18
Liha.....	19
Putaatimaa.....	19
3. KOTI	
Köökkitaroita.....	21
Ruokasanoi.....	23
Käsityö.....	24
Kutominen.....	24
Nahan työteleminen.....	25
Muu käsityö.....	26

En kort forklaring

Ordene er delt inn i tre hovedtemaer: natur, hjem og jordbruk. I motsetning til vanlige ordbøker, er ordene i denne boka presentert under forskjellige temaer. En helhetlig alfabetisk oversikt over alle ordene vil komme ved en senere anledning.

Når man skriver kvensk, bruker vi finsk rettskrivning. Norske rettskrivningsregler egner seg ikke særlig for å beskrive det kvenske språket. Finsk og norsk skiller seg fra hverandre på mange måter, så en kort beskrivelse av kvensk/finsk rettskrivning kan nok være på sin plass:

- Ææ skrives Ää, Øø skrives Öö
- Når man sier lyden o, så skriver man u (*purri* 'okse')
- Når man sier lyden u, så skriver man y (*kylä* 'bygd')
- Når man sier lyden å, så skriver man o (*kolme* 'tre')
- Doble bokstaver tilsier dobbel lengde. Har det kvenske ordet en lang lyd i seg, så skriver man denne lyden med to bokstaver: *suu* 'munn', *paaro* 'bølge', *happela* 'kvikk'.
- Man skriver ordene slik man uttaler dem; det norske ordet *jeg* ville etter slike regler ha blitt skrevet som *jäi*.

Ordene i denne ordlista har blitt nedskrevet slik de har blitt fortalt. Mange av ordene i Børselv har flere varianter, og her har vi bare tatt med de formene som vi har hørt. For eksempel kan man i Børselv snakke om både *hevoset* og *hevohet* for et flertall av hester. En bjørn kan være *karhu*, *karhuu* og *karfu*. Muligens sier noen **karfuu* også, men den varianten har vi ikke støtt på i denne omgang.

I ordlista er varianter avskilt med tegnet ~, altså **karhu ~ karhuu ~ karfu**. I parentes har vi oppført et eksempel på en bøyingsform, dersom vi har ment at formen er av spesiell betydning, for eksempel **marja** (: *marjoi*). Noen av ordene har vi ikke klart å oversette til norsk. I slike tilfeller står det bare et ? påført i betydningsfeltet.

Vi beklager om det har inntruffet feil og betydelige mangler i denne versjonen. Tilbakemeldinger om dette må dere gi til oss på instituttet.

1. LUONTO

MARJAÄMPÄRISSÄ

bringebääri (: *bringebäärii*) 'bringebær'

hilla (: *hilloi*) 'multe'

juolukka (: *juolukoita*) 'blokkebær, mikkelsbær'

katajanmarja (: *katajanmarjoi*) 'einerbær'

koiranmarja (: *koiranmarjoi*) 'skrubb'

koiranmustikka (: *koiranmustikoita*) 'blokkebær, mikkelsbær'

lehti (: *lehtii*) 'blad'

marja (: *marjoi*) 'bær'

marjavarpu (: *marjavarppui*) 'bærlyng'

mesimarja (: *mesimarjoi*) 'åkerbær'

mustikka (: *mustikoita*) 'blåbær'

puola (: *puoloi*) 'tyttebær'

ripsi (: *ripsii*) 'rips' (se ruotukka)

roska (: *roskii*) 'rusk'

ruotukka (: *ruotukoita*) 'rips'

variksenmarja (: *variksenmarjoi*) 'krøkebær'

varpu (: *varppui*) 'lyng'

vatukka (: *vatukoita*) '? villbringebær'

TÄSSÄ OON JÄNISFAARI JA PIKKU JÄNISVELI JA JÄNISHUORI
HET HYPPILEVÄT MINUN TALON YMPÄRI. SANOI *WIMBEN* 5½

METTÄSSÄ

kaffi 'kaffe'

kaffivalkkee 'kaffebål'

keittäät (: *mie keitän*) 'koke'

kovota marjoi (: *mie kokkoon*) 'plukke bær'

kokkoot marjoi (: *mie kokon*) 'plukke bær'

leipäpiirret (: *leipäpiirtheitä*) 'brødskive'

leipäskiiva (: *leipäskiivoi*) 'brødskive'

liikuttaat puoloi (: *mie liikutan*) 'røre tyttebær'

mennä puolhoin/mustikhoin 'dra på bærtur'

niesta 'niste'

niestalaukku 'nisteskreppe'

pounu (: *pounui*) 'tue'

puuhistaat (: *mie puuhistan*) 'rense'

puuro 'grøt, kompott'

ransseli 'ransel'

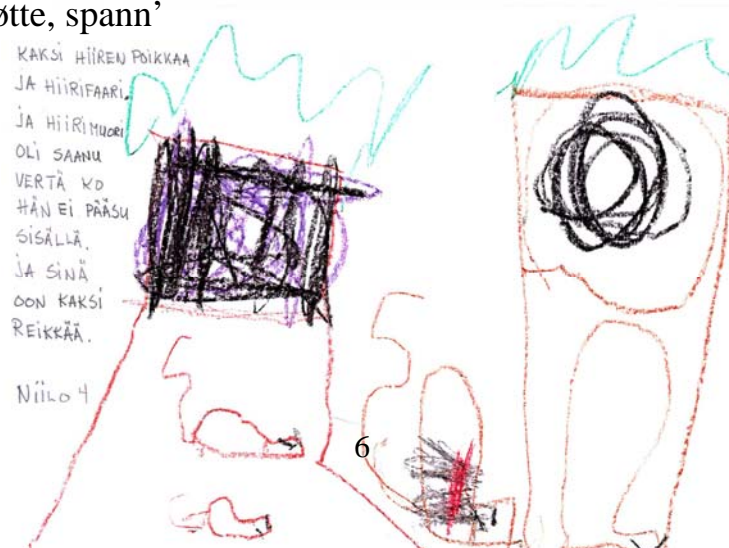
ränskätä (: *mie ränskään*) 'rense'

safti 'saft'

velli 'suppe'

voileipä 'brødskive, smørbrød'

ämpäri 'bøtte, spann'

MATTOI

hankisääski (se sääskenemä) 'høyhest'

hirra 'marflue'

hämmähäkki ~ hämhäkki 'edderkopp'

karimato 'barflue'

kiiski 'bille'

kotka '?maur'

kultakiiski 'gullbille'

kärpänen 'flue'

lehtimato 'løvmakk'

mato 'insekter, makk'

mettinen 'humle'

matokärpänen 'spyflue'

muhrainen ~ muurhainen 'maur'

mäkärä 'knott'

parma ~ paarma 'klegg'

pitkenkorento ~ pitkäsenkorento 'øyenstikker'

HEDDA 6:

päivälintu 'sommerfugl'
rautakiiski 'en svart, liten bille'
sonsari ~ sonsara 'loppe'
sääskenemä 'høyhest'
sääski 'mygg'
toukka 'larve'
täi 'lus'
ukkosenkorento (se pitkenkorento) 'øyenstikker'
vaskinen ~ vaaskinen 'veps'
yölintu 'nattsvermer'

Agnes Hansen har fortalt at man hentet *hirrat* fra fjæra når dyrene ble syke og brukte disse insektene som medisin til dyra. Om de samme *hirrat* har Ottar Ratama fortalt at de er ypperlige til agn når man fisker.

Hva med tusenbein, meitemark, snegle og marihøne?

METTÄ JA TUNTURI

haapa 'osp'

jäkälä 'lav'

jänkkä 'myr'

kallio 'klippe, svaberg'

kanto 'stubbe'

kataja 'einer'

katajanmarja 'einerbær'

kieruna 'fjellrype'

koivu 'bjørk'

kuusi 'gran'

kuru 'dal'

lalva 'topp'

leppä 'gråor'

mettä 'skog'

Hiiri JA TROLLI

SANOI. TOBIAS 3VUOTTA

oksa 'grein'
outa 'skog med store trær, urskog'
outariekko 'lirype/skogrype'
pahta 'berg'
paivu 'selje'
pihlaja 'rogn'
porosammal 'reinsdyrslav'
pyynti 'fangst'
pyyntikuoppa 'fangstgrop'
pyyntikonsti 'fangstmetode'
pötäjä ~ petäjä 'furu'
ranka 'strang, langved'
riekonansa 'rypesnare'
riekonsenka '?'
risukko 'kratt, lite'
ruto 'skog, småskog'
sammal 'mose'
sieni 'sopp'
silmä 'løkke'
skierri 'kjerris'
tunturi 'vidde, fjell'
tuohi 'never'
vaara 'fjell'
vesa 'ungskudd på løvtrær'

ELLÄIMIÄ

ahma 'jerv'

hiiri 'mus'

hukka 'ulv'

ilves ~ **ilveskissa** 'gaupe'

jalopeura 'løve'

jänis 'hare'

karhu ~ **karhuu** ~ **karfu** 'bjørn'

kettu 'rev'

kärppä 'røyskatt'

käärmet 'slange'

liisko 'firfisle'

naali 'polarrev'

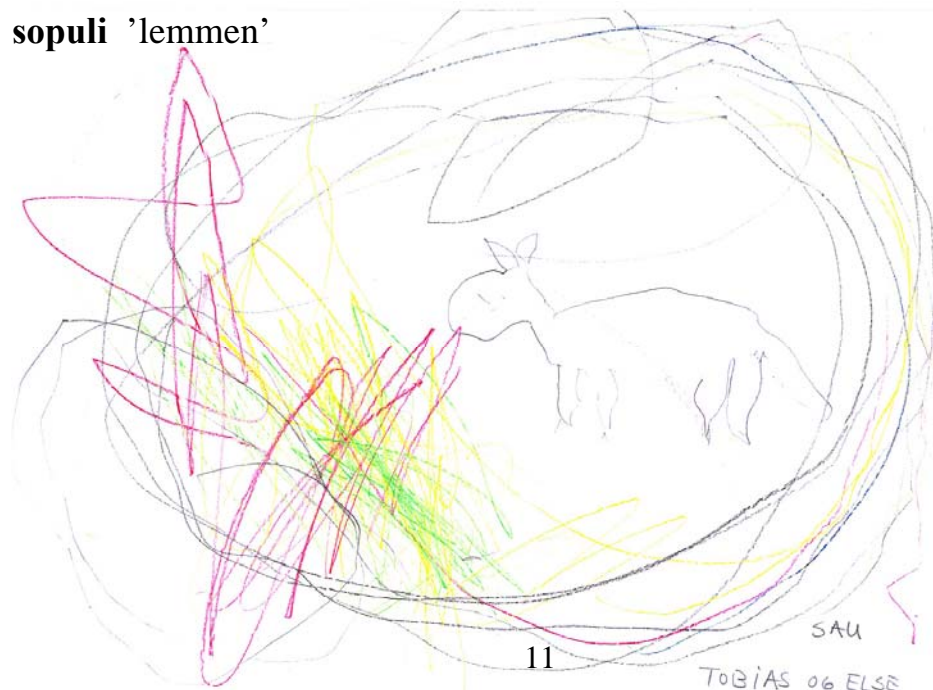
orava 'ekorn'

poro 'reinsdyr'

sammakko 'frosk'

saukko 'oter'

sopuli 'lemmen'

2. MAAPRUUKI

KOTIELLÄIMII

hevonen 'hest'

härkä 'fullvoksen okse, avlsokse'

jaara 'vær'

jaarakaritta 'vær lam'

kana 'høne'

kananmuna 'hønseegg'

kananpoika 'kylling'

karitta 'lam'

keituri 'geit'

kiimakissa 'katt som har løpetid'

kiimakoira 'hund som har løpetid'

kissa 'katt'

kissanpoika 'kattunge'

kitsi 'killing'

kiveräperset 'brunstig ku, egentlig en som har rumpa i været'

koira 'hund'

koiranpenikkä 'hundevalp'

kukko 'hane'

lammas 'sau'

lammaskaritta 'søyelam'

lehmä 'ku'

lehmävasikka 'kalv'

nuorukainen – nuorkanen 'ungku'

ori 'hingst'

poro 'rein'

porohärkä 'reinokse'

poronvasikka 'reinkalv'

pukki 'buk, geitebuk'

purri 'okse'

purriwasikka 'oksekalv'

runolammas 'sau som ikke har født, eller som ikke kan lamme'

sermakka 'årgammel reinkalv'

sianpoika 'griseunge'

sika 'gris'

sonni 'okse'

spailakka 'rein, kastret'

tamma 'hoppe (hest)'

vaajen 'simle'

varsa 'föll (hest)'

wasikka 'kalv'

KOTIELLÄINTEN HOITO

elläin (: *elläimet*) 'dyr'

fiervavesi 'fjære, fjæra sjø'

hevonen (: *hevoset ~ hevohet*) 'hest'

hinkalo ~ finkalo 'bås'

jauho 'mel, også kraftfór' *Mie annoin jauhoi elläimille*

kaara 'trau'

kanttaat 'føde, bære'

kanttamakippee 'veer'

kello 'bjelle'

kiima 'brunst'

kuohari 'kastrerer, en som kastrerer dyr'

kuohiit 'kastreere, gjelde'

lammas 'sau'

lamphaankaara 'sauetrau'

lato 'løe, låve'

lehmä 'ku'

lehmähinkalo 'bås til kua'

lehmäsvasikka 'kalv'

luuta 'kost, lime'

manstarat '??'

navetan hajjuu 'fjøslukt'

navetta 'fjøs'

onkalo '??' *Ja hinkalossa oli onkalo*

paskarauta 'møkkagreip'

purriivasikka 'oksekalv'

risuluuta 'kost av ris'

sahajauhot 'sagflis'
siankaara 'grisetrau'
soimi 'krybbe'
sonta 'møkk, gjødsel'
staarivikatet 'ljà med 3 m skaft til sanking av tang/tare'
starat 'tang'
stuolet ~ stuolat 'sjøgress'
teppu ~ tepput ~ kepput 'tare'
talli 'stall'
terni ~ teerni 'råmelk'
tiinet 'drektig'
tonget 'knipetang'
ulli ~ ullivesi 'flo, flo sjø'
va(a)ripata 'bryggepanne til å koke fisk'
variksenmarjavarpu 'krøkebærlyng'
vasikankaara 'kalvetrau'
vasikka 'kalv'

HEINÄTYÖT

haasi 'hesje'

haassit ~ haasita 'å hesje'

haassittu 'hesjet'

hanko 'høygaffel'

harava 'rive'

heinä 'høy, gress'

heinäaika 'høyonn'

heinähanko 'høygaffel (med tre tenner)'

heinähäkki 'høygrind til frakt'

heinälato 'høysjå'

heinätaikko 'høygreip (med fem tenner)'

hieromakivi 'hein, brynestein'

jänkkäruuho 'myrgress'

karfunpouta 'langvarig tørkeperiode på sensommeren'

kuivaheinä 'tørrhøy'

kuivasää 'tørrvær'

kuivata 'tørke'

luoko (: *luovon*) 'gress som er slått og ligger til tørk'

märkäsää 'gråvær'

niittäät 'slå høy'

reki 'slede'
ruuho 'gress'
ruuhomaa 'gresseng'
seiväs 'hesjestolpe'
siipi ~ seippä '?vinge av einer på ljà'
siipivikate 'ljå til å slå myrgress'
tahko 'slipestein'
uusiruuho 'ungt gress'
veresruuho 'nysslått gress'
vikatet 'ljå'
vikatheenvarsi 'ljåskaft'

KETTU MENNE ULOS YÖLLÄ.

SANOI. *MINEN* 5½VUOTTA

MAITO

maito 'melk'

fiili 'melkering'

fiilipunkki 'bunk til å surne melk'

hera 'myse'

iltalypsy 'kveldsmelking'

juusto 'ost'

kirnu 'smørkjerne'

kirnupiimä 'kulturmelk'

lypsy 'melking'

lypsämärenkku 'melkekrakk'

lypsäät 'melke'

maitoämpäri 'melkespann'

mäntä '??' *Kirnussa oon mäntä jolla saattaa huittiit*

navetanrenkku 'fjøskrakk'

nisät 'patter'

piimä 'surmelk'

piimäpunkki 'bunk til å syrne melk'

päälinen 'fløte'

päällispiimä 'rømmekolle'

renkku 'krakk'

separaatturi 'separator'

siivilä 'sil'

siiviläliina 'klede til melkesil'

siivilävatti 'silvatt'

siivittäät 'sile'

syyryflöötti 'rømme'

terni ~ teerni 'råmelk'

tuumet 'jur'

voi 'smør'

LIHA

kopara 'klauv'

sydän 'hjerte'

kepponen (: *kepposet ~ keppohet*) 'lunge'

munhanen (: *munhaset ~ munhahet*) 'nyrer'

maksa 'lever'

suoli (: *suolet*) 'tarm'

veri 'blod'

liha 'kjøtt'

verikakko 'blodkaker'

verikumpus (: *verikumppukset*) 'blodklubb'

verimakkara 'blodpølse'

teurata, tappaat, slaktaat/ šlaktaat 'slakte'

PUTAATTIMAA eli PUTEETTIMAA

hilskut 'ugress'

ittäät 'spire'

itu 'spire, groe'

kiskoot hilskui 'luke ugress'

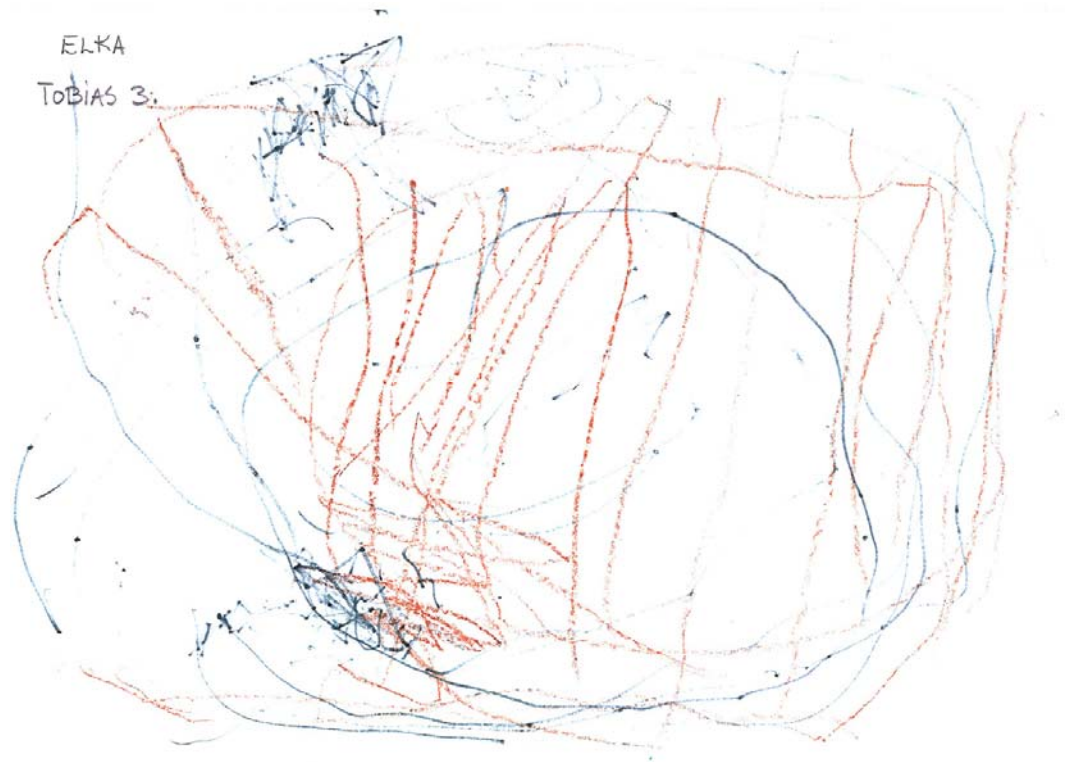
kiskoot putaatit 'ta opp poteter'

kuivattaat 'tørke'

kuokka 'grev, hakke'

kylvätä 'så'

kynstjösseli 'kunstgjødsel'
ottaat ylös 'ta opp'
peittäät yli 'dekke over'
putaatti ~ puteetti 'potet'
putaattikaali 'potetkål'
putaattimaa 'potetåker'
rännit 'renne, fordypning'
silittäät 'slette, stryke'
sontaa 'møkk'

3. KOTI

KÖÖKKITAVAROITA

asjetti/ašetti 'asjett'
fati 'fat, tallerken, asjett'
filkkari 'forkle'
isokuppi 'kopp, stor tekopp'
kaappi 'skap'
kaffeli ~ gahveli 'gaffel'
kaffikanna 'TV-kanne'
kaffikattila 'kaffekjele'
kapus ~ kapusta 'sleiv'
kauha 'øse'
kirnu 'smørkjerne'
klasi 'glass'
kuppi 'kopp'
köökkipöytä 'kjøkkenbord'
lautanen 'tallerken, liten'
lusikka 'skje'
muki 'mugge'
paistipannu 'stekepanne'
pata 'gryte'
pesukum 'oppvaskkum'

piimäpunkki 'filbunk'
pikkukuppi 'kopp, liten'
pikkupollo 'bolle, liten'
pollo 'bolle'
pöytätukko 'bordklut'
syväfati 'dyp tallerken'
syömäbestiikki 'bestikk'
talriikki 'tallerken'
teefati 'tefat'
termus (: *termuksen*) 'turtermos'
veitti 'kniv'
vyöniillä 'forkle'

RUOKASANNOI

pruunijuusto 'brunost'

fiili 'rømmekolle''

flöötti 'fløte'

havrekryynipuuro 'havregrynsgrøt'

hera 'myse'

jauhoppuuro 'fløyelsgrøt'

jogertti 'joghurt'

juusto 'ost'

kaneeli 'kanel'

kirnupiimä '?kulturmelk'

maito 'melk'

marjavelli 'bærsuppe, -kompott'

piimä 'surmelk'

puuro 'grøt'

päällispiimä 'rømmekolle'

riisenkryynipuuro 'risengrynsgrøt'

sirappi 'sirup'

sokkeri 'sukker'

valkkeejuusto 'hvitost'

velli 'suppe, velling'

voi 'smør'

voisilmä 'smørøye'

KÄSITYÖ

brodeerata (: *mie broderaan*) 'brodere',

häklätä ~ häklata (: *mie häklään*) 'hekle'

kehrätä ~ kehräät (: *mie kehrään*) 'spinne'

kokkhoodneuloot (: *mie kokkhoodneulon*) 'sy sammen'

kravata (: *mie kravvaan*) 'skrape skinn'

kuttoot (: *mie kuon ~ kuđon*) 'strikke',

neskätä (: *mie neskään*) 'gni, for å mykne skinn'

neuloot (: *mie neulon*) 'sy'

paikata (: *mie paikkaan*) 'lappe'

palmukoia ~ palmukoida (: *mie palmukoin*) 'flette'

tieluttaat (: *mie tielutan*) '??'

vanuttaat (: *mie vanutan*) 'tove'

väävätä (: *mie väävän*) 'veve'

KUTOMINEN

kantapää 'hæl'

kerä 'garnnøste'

kirjavanthoot 'votter, med bare én dekorbord'

kujelma ~ kudelma 'strikketøy'

kuttoot (: *mie kuon ~ kuđon*) 'strikke'

lanka 'garn'

lesta 'ullsockk'

lumitähtimönsteri 'snøstjernemønster'

mönsteri 'mønster'

nyyloni 'nylon'

peukalo 'tommel'
pitkävarsilesta 'ullstrømpe, lang'
puutikku 'strikkepinne av tre'
rautatikku 'strikkepinne av metall'
silmä 'maske'
sukka 'sokk, strømpe'
tikku 'strikkepinne'
tähtimönsteri 'stjernemønster'
varsi 'vrangbord'
vantut (: *vantthuut*) 'vott'
villa 'ull'

*Peukalopukki, suomen sukki, lankamanni, kultapranni,
pikkupietari pelimanni*

NAHAN TYÖTELEMİNEN

kalsukka 'skaller, ekstra høye?'
kravata 'skrape'
jiekkirauta 'skinnskrape, skrapejern'
nahanvetämärauta 'ramme/redskap for tørking av saueskinn'
nahka 'skinn, lær'
neskätä 'skrape innsiden av skinn'
nuskalakki 'stjernelue'
nutukka 'skaller'

parkki 'bark'

paula 'skallebånd'

sisti 'garvet skinn'

sistikkä – sistiköitä, sistikko 'komager, laget av kalve- eller saueskinn'

tielus '?'

tieluttaat '?'

vuotakengät 'komager, laget av okse- eller kuskinn'

äimä 'trekantnål'

MUU KÄSITYÖ

häkläneula ~ häkleneula 'heklenål'

kangas 'ullstoff, vevd'

kangaspuu 'vevstol'

kangastooli 'vevstol'

kanti 'kant, bord'

kartankkerit ~ kartankit 'kartanker'

liina 'stoff'

loimi 'renning i stoff'

matta 'teppe'

matankutteet 'mattefiller'

neula 'nål'

neulomamaskiini / neulomamašiini 'symaskin'

neulomakonet 'symaskin'

paikka 'lapp'

pumpuliliina 'bomullsstoff'

puutamppu 'trebalje'

raanu 'vevd pyntestoff' (*levve raanu sängynpäällä, hoikat raanut tuukkina*)

ratas 'hjul'

reikä 'hull'

rulla 'rull'

sakset 'saks'

sinkkitamppu 'sinkkalje'

tortti 'rokk'

tuukki 'duk'

vaatet (: *vaatheet*) 'klær'

